

NARRATIVA DEL SEGLE D'OR

1 EL SEGLE XV

2 PEL CAMÍ DE L'ÈPICA

2.1 Els antecedents medievals d'històries reials: les quatre cròniques

2.2 De les cavalleries vers la modernitat: *Tirant lo Blanch*, de Joanot Martorell

3 PELS SENDERS RELIGIOSOS I PROFANS

3.1 Els antecedents medievals. Sermons i sàtires

3.2 La novel·la moral i sentimental. La dona a escena

1 EL SEGLE XV

■ La tardor de l'Edat Mitjana a Europa

El segle XV va ser a tot el continent europeu un període de crisi social. Es va viure la culminació del procés d'avanç medieval dels segles XIII i XIV:

- Principi de desruralització i progrés de les ciutats.
- Crisi de les estructures polítiques i socials feudals.
- Descrèdit de l'Església per la corrupció dels clèrigs i el Cisma d'Occident, o Cisma d'Avinyon (1378-1417), quan fins tres papes van disputar-se l'autoritat pontifícia.

Hi ha solament dues excepcions en aquesta tendència: Itàlia i València. A Itàlia, el *Quattrocento*, això és, la centúria del mil quatrecentes (1400-1499), va significar l'assentament de l'Humanisme i del renaixement clàssic. El *Quattrocento* i *Cinquecento* van constituir l'esplendor de les arts italians: els precursors literaris (Dante, Petrarca, Boccaccio) i els plàstics renaixentistes (Miquel Àngel, Rafael, Da Vinci).

■ El canvi polític a la Corona d'Aragó

La política de la Corona d'Aragó durant el segle XV va mostrar, en general, una situació de canvi. El Compromís de Caspe (1412) va alterar la història. El rei Martí l'Humà va morir, el 1410, sense descendència. El Compromís de Caspe (Saragossa) posa fi a la Casa de Barcelona i va introduir la Casa de Trastàmara a Aragó. Ferran I, d'Antequera (rei entre 1412 i 1416) i, sobretot, Ferran II (rei entre 1479 i 1516), que es va casar amb Isabel I de Castella, van generar un nou ambient, no sempre rebut per la societat aragonesa-catalana:

- Aproximació política a la Corona de Castella.
- Castellanització lingüística de la Cort.
- Reducció de la funció presumptament democràtica de les Corts, que rarament eren convocades.

■ L'esplendor cultural a València

Catalunya i Balears van viure una èta de decadència econòmica durant el segle XV. València, però, va experimentar el període de màxima esplendor:

- Centre polític i econòmic de la Corona d'Aragó.
- Control comercial de la Mediterrània a càrrec de la burgesia.
- Finançament de campanyes bèl·liques a Itàlia (Alfons el Magnànim) i expedicions a Amèrica (Ferran II, i Isabel de Castella) a càrrec del prestamistes valencians (banquers i adinerats, com als jueus).
- Creixement demogràfic: València es converteix en la segona ciutat més poblada de la Península, amb 70 000 habitants, el 1483, després de Granada, encara sota el domini àrab.
- Estabilitat de l'agricultura, on els moriscos treballen de manera barata i submissa.

Durant el segle XV, s'edifiquen els grans monuments del gòtic tardà valencià: des de les obres civils (torres de Quart, 1441 –poc després de les torres de Serrans, 1391–; Drassanes, Palau de la Generalitat, 1482; Llotja, 1483)

Segle d'Or	
Des d'el 1397	Fins el 1497
Joan I instaura el consistori poètic de València	Mort de Roís de Corella
Quintet de autors valencians emblemàtics de les lletres catalanes a la fi de l'Edat Mitjana	
Ausiàs March	Poesia lírica
Joanot Martorell	<i>Tirant lo Blanch</i>
Jaume Roig	<i>L'Espill</i>
Joan Roís de Corella	<i>Tragèdia de Casilda</i>
Sor Isabel de Villena	<i>Vita Christi</i>

a les obres religioses (catedral i Micalet, i altres esglésies i convents, fins completar una tercera part de la zona *intramurs* amb edificis religiosos). Culturalment, la ciutat de València esdevé el centre amb més ebullició de la Corona aragonesa:

- Importants relacions a Nàpols
- Coneixements, durant els pontificats del papes Borja, els escriptors i els plàstics italians del Quattrocento i dels seus antecedents.
- Instal·lació de la primera impremta (1474) a la Península.

La impremta fa augmentar els lectors, ara més del món de la burgesia, especialment les dones ocioses de les ciutats i els varons de la noblesa que mai entraven en guerra.

En conclusió, aquest moment és un autèntic Segle d'Or.

Els nous temps van fer canviar temes i estils en la literatura del segle XV. El tema que esclata amb més força és el de l'amor, tractat de forma més desinhibida que durant l'Edat Mitjana, de vegades, segurament pel nou punt de vista femení; però mai desapareix l'empremta religiosa. Els trets predominats són els següents:

- Nou tractament més personal: abandó dels convencionalismes literaris.
- Temàtica amorosa: augment del sentimentalisme (Ausiàs March, Joan Roís de Corella).
- Increment del realisme: abandó dels tòpics trobadorescs i cavallerescs (*Curial e Güelfa*, *Tirant lo Blanch*).
- Entrada de la sátira social (*L'Espill*, de Jaume Roig).
- Avanç ideològic: de la misogínia (Jaume Roig) als pressuposats genuïnament femenins (Sor Isabel de Villena).

ACTIVITATS

1 Llig el fragment de *L'Espill*, de Jaume Roig. Retrata els costums d'algunes dones de la burgesia: diversions de casades fora de casa amb jòvens... ¿Quins autors literaris hi apareixen? ¿Hi ha ironia en el text?

2 Assenyala la mètrica bàsica del fragment i el tipus d'estrofa.

En casa mia,
si no hi junyien¹ o no corrien
toros per festa, cascuna sesta
fins llums enceses² moltes enteses
5 (o s'ho cuidaven,³ les que filaven
com diu la gent, amb fus d'argent)
s'hi ajustaven.⁴ També hi cridaven
jóvens sabits,⁵ ben escaltrits;⁶
llançats entre elles, a cosseguelles⁷
10 ells començaven, puis psalmejaven⁸
de ses endreces, teles e peces,
que fan ordir al bell mentir.
Puis una exclama, l'altra difama,
altra despita,⁹ altra sospita,
15 altra flastoma,¹⁰ conten prou broma

tot de mal dien, e hi afegien
amb molts envits,¹¹ de llurs marits,
e se'n burlaven. Aprés jugaven:
«¿Voleu palleta?». «Dau-me man dreta».
20 «¿Qui té l'anell?». «Dó-us est ramell»,
capsa amb comandes amb ses demandes,
un arbre i cant ocell donant,
més dir raons, desvarions,¹²
e meravelles. De cent novelles¹³
25 e faccies, filosofies
del gran Plató, Tul·li, Cató,
Dant, poesies e tragedies,
tots altercaven e disputaven.
Qui menys sabia més hi mentia;
30 e tots parlaven, no s'escoltaven.

¹No hi junyien: no hi feien justes, torneigs.

²Fins llums enceses: fins a la nit.

³O s'ho cuidaven: o volien fer-ho creure.

⁴S'hi ajustaven: es reunien.

⁵Sabits: saberuts.

⁶Escaltrits: intel·ligents.

⁷Cosseguelles: cosquerelles, pessigolles.

⁸Puis psalmejaven: després feien versos.

⁹Despita: s'enrabia, s'irrita.

¹⁰Flastoma: blasfema.

¹¹Molts envits: endevinalles, apostes.

¹²Desvarions: desvariejós.

¹³Cent novelles: el Decameró, de Boccaccio (10 dies amb 10 contes cadascú).

2 PEL CAMÍ DE L'ÈPICA

2.1 Els antecedents medievals de històries reials: les quatre cròniques

Les **cançons de gesta** són narracions típicament medievals, en vers i en llengua vulgar, és a dir, en llengua romanç, recitades o cantades pels joglars, que tracten assumptes històrics relativament recents.

En català, avui, no es coneix cap cançó de gesta. Tenim, durant els segles XIII i XIV, uns altres textos historiogràfics que peculiaritzen la nostra literatura entre les literatures europees medievals. Impulsades directament per la Monarquia, s'instaura una mostra originalíssima de prosa històrica: les **cròniques reials**. Les quatre cròniques d'aquest període, redactades en català, naixen amb la idea bàsica de consolidar la nova "consciència nacional". Era una forma de propaganda reial, dins l'estructura feudal de l'època:

- El rei com a heroi i guerrer salvador dels seus vasalls.
- El rei protagonista de fets extraordinaris. Els reis no escrivien, supervisaven.
- Animadversió a l'enemic.
- Creació dels mites nacionals: sant Jordi.
- Mitificació dels reis (Jaume I) i dels caps militars (Roger de Llúria, Roger de Flor).
- Origen dicí dela monarquia.
- Sentiment religiós i providencialisme diví dels fets de guerra i de la vida social.

Les quatre cròniques medievals en català			
Llibre dels feits de Jaume I el Conqueridor	Llibre del rei En Pere II el Gran, d'Aragó	Crònica, de Ramon Muntaner	Crònica del rei Pere IV el Cirimoniós
Autobiogràfic i transcriptors.	Bernat Desclot	Autobiogràfic i transcriptors	Autobiogràfic i transcriptors
1240-1244 i 1265-1274	1283-1288	1325-1328	1349-1389
Narrat en 1. ^a pers. Sing.: ús de Nós majestàtic i, de vegades, del jomés íntim. Conta la vida del rei, sobretot, les conquestes de València i Mallorca.	Se centra en el regnat, especialmente, en la conquesta de Sicília i la lluita contra els francesos que van voler invair Aragó.	Narra fets de Jaume I, però se centra, sobretot, en Jaume II el Just i la seu participación en batalles i en la seua organització. Va deixar per a la posteritat el constant i viu "¿Què us diré?".	Conta els regnats del seu pare Alfons el Benigne i el seu mateix (Pere III d'Aragó o Pere IV de Aragó-Catalunya). Descriu especialmente les guerres contra Castella i Gènova, i la guerra de l'Unió (contra els nobles que atacaven al rei). És la crònica ja d'un rei més renaixentista que els anteriors.

ACTIVITATS

- 3 Comenta el següent fragment del capítol 226 de la Crònica de Ramon Muntaner. L'acció del text se situa a Grècia (1305-1307): des de Gal·lípoli es va organitzar una expedició de càstig contra els alans per tal de venjar l'assassinat de Roger de Flor, el cabdill dels almogàvers, que pertanyia a l'exèrcit de la corona d'Aragó.

Que contar vos n'he què n'esdevenc¹ a un cavaller alà que se'n menava sa muller, ell en bon cavall e sa muller en altre. E tres hòmens de cavall dels nostres anaren-los après². Què us diré? Lo cavall de la dona flaquejava, e ell, ab l'espaa³ de pla, dava-li⁴, e a la fin los nostres hòmens a cavall aconseguiren. E el cavaller, qui veé que l'aconseguien e que la dona s'havia a perdre, brocà⁵ un poc a avant, e la dona gità-li un gran crit, e ell tornà envers ella e anà-la abraçar e besar, e con ho hac⁶ fet, donà-li tal de l'espaa per lo coll, que el cap ne llevà en un colp. E con açò hac fet, donà-li tal de l'espaa⁷ per lo coll, que el cap ne llevà en un colp. E con açò hac fet, tornà sobre les nostres tres hòmens a cavall, qui ja prenien lo cavall de la dona, e ab l'espaa va tal cop donar a un d'aquells, qui havia nom Guillem de Bellveer, que el braç sinistre li n'avallà⁸ en un colp e caec⁹ en terra mort. E los altres dos, qui veeren açò, lleixaren-se córrer sobre ell, e ell a ells; e la un havia nom Arnau Miró, adalill¹⁰, qui era bon hom d'armes, e l'altre En Bernat de Ventaiola. Què us diré? Que faç-vos¹¹ saber que anc¹² no es volc¹³ llevar prop de la dona estrò¹⁴ l'hagren¹⁵ tot especejat¹⁶. E ell carvené-se¹⁷ tan fort, que hac mort aquell Guillem de Bellveer e nafrats los altres dos malament. E així podets¹⁸ veure com morí a bon cavaller, e que ab dolor faia¹⁹ ço que faia.

¹Esdevenc: esdevingué

²Aprés: després.

³Espaa: espasa.

⁴Dava: batia.

⁵Brocà: donà els esperons.

⁶Hac: hagué.

⁷Tal de l'espaa: tal cop.

⁸Avallà: aterrà.

⁹Caec: cargué.

¹⁰Adalill: guia, explorador.

¹¹Faç-vos: us faig.

¹²Anc: mai.

¹³Volc: volgué.

¹⁴Estrò: fins que.

¹⁵Hagren: agüeren.

¹⁶Especejat: esquarterat, fet peces.

¹⁷Carvené-se: es defensà.

¹⁸Podets: podeu.

¹⁹Faia: feia.

2.2 De les cavalleries vers la modernitat: Tirant lo Blanch, de Joanot Martorell

■ Joanot Martorell, autor de *Tirant lo Blanch*

Durant el segle XV s'escriuen dues grans novel·les de cavalleria: *Curial e Güelfa* i *Tirant lo Blanch*.

Curial e Güelfa és una obra anònima, on abunden els gal·licismes i els italianismes, escrita entre 1532 i 1465, però no va ser coneguda fins molt més tard: l'edició de l'únic manuscrit data de 1901.

Joanot Martorell (Gandia, 1414), de família de mitja noblesa, encara que no va participar en cap guerra, va intervindre en nombrosos conflictes caballerescos: justes, batalles a ultrança... Les batalles a ultrança eren plets o combats individuals a mort.

Martorell escriu, des de 1460 fins a la sea mort, l'any 1468, almenys tres de les cinc parts de la novel·la. La resta fou escrita per un altre cavaller i home de lletres, Martí Joan de Galba. Amb seguretat, De Galba va supervisar i pulir tota l'obra. El llibre va ser imprés a València el 1490, i reeditat a Barcelona el 1497.

Tirant lo Blanch és una de les millors novel·les de la literatura antiga, considerada una de les primeres novel·les modernes. Es tracta, al dir del premi Nobel de Literatura Mario Vargas Llosa, d'una convergència de gèneres: una "novel·la de cavalleria, fantàstica, històrica, militar, social, eròtica i psicològica". Va ser enaltida per Cervantes en *Don Quijote de la Mancha* (llibre I, capítol VI):

—¡Válame Dios! —dijo el cura, dando una gran voz—. ¡Que aquí esté *Tirante el Blanco*! Dádmele acá, compadre, que hago cuenta que he hallado en él un tesoro de contento y una mina de pasatiempos. Aquí está dos Quirieleisón de Montalbán, valeroso caballero, y su hermano Tomás de Montalbán, y el caballero Fonseca, con la batalla que el valiente de Tirante hizo con el alano, y las agudezas de la doncella Placerdemivida, con los amores y embustes de la viuda Reposada, y la señora Emperatriz, enamorada de Hipólito, su escudero. Dígoos verdad, señor compadre, que, por su estilo, es éste el mejor libro del mundo: aquí comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con estas cosas de que todos los demás libros deste género carecen.

Les cinc parts de Tirant lo Blanch		
Parts	Capítols	Contingut
1	1-97	Formació de Tirant com a cavaller. Lliçons de l'ordre de cavalleria. L'acció transcorre a Anglaterra.
2	98-114	Acció a Sicília i a l'illa de Rodes, on el protagonista es converteix en almirall.
3	115-296	Tirant es dirigeix a Constantinoble. Lluita contra els turcs que amenacen l'imperi bizantí. Accions militars alternen amb escenes amoroses; destaquen les escenes eròtiques de Tirant i Carmesina, filla de l'emperador, que té catorze anys.
4	297-407	El protagonista va a Àfrica amb la intenció de convertir els musulmans al cristianisme.
5	408-487	Tirant retorna a l'esplendor de Constantinoble. Allibera Grècia de l'assetjament turc i es casa amb Carmesina. Tirant es nomena Cèsar de l'Imperi. D'una forma inesperada, al final, moren els protagonistes: Tirant, de malaltia; Carmesina, de pena d'amor.

Tirant lo Blanch: modernitat de la novel·la	
<p><i>Tirant lo Blanch</i> és el resultat d'acoblar esdeveniments o novel·letes vertebrades per un protagonista comú i una cosmovisió totalitzadora. L'obra està arrelat en trests medievals cavallerescs, però suposa un trencament de la antiga narrativa.</p>	
1. Fragmentarisme de les accions	<ul style="list-style-type: none"> Supera la novel·la bizantina de viatges i aventures inconexes: <ul style="list-style-type: none"> – produeix una visió totalitzadora del món – dona la sensació de molta varietat i mobilitat en el món conegut
2. Realisme primitiu	<ul style="list-style-type: none"> Abandó gairebé definitiu dels ideals medievals: Tirant no és una novel·la de cavalleries convencional: <ul style="list-style-type: none"> – solament hi ha formes externes (torneigs, combats...) – el protagonista no és un "cavaller andant", sinó un "hàbil capità" Apropiació ràpida dels primers ideals burgesos: plaer, raó, humor Descripció de l'època coetània de l'autor: <ul style="list-style-type: none"> – el detallisme de l'estratègia militar i de la utilització científica de la naturalesa i dels artefactes (batalla de Sicília, setge de Rodes, 1444) – es prescindeix d'aspectes fantàstics, sobrenaturals i misteriosos (religiosos): aplicació de la lògica i la raó als esdeveniments Els personatges són éssers reals, sense caure en convencions cavalleresques la psicologia dels personatges és canviant i complexa: ridiculitza a l'heroi (valent, en les armes; tímid, en l'amor i inexpert), dona entrada al sentimentalisme del procés de maduració dels adolescents i joves
3. La innovació del sensualisme i de l'erotisme, més enllà del sentiment pur de l'amor	<ul style="list-style-type: none"> Sensualitat i erotisme responen a una filosofia vitalista, totalment allunyada de la immoralitat (segons Glòria Casals) «Els quadres amorosos se succeixen fins a constituir una veritable exposició eròtica: festes sensuais, fetitxisme, lesbianisme, adulteris, unes com violacions, un incest simbòlic, voyeurisme, tècniques de l'aalcavoteria, jocs erògens. I també el delicat simbolisme de la passió, la idealització més refinada del desig, les projeccions mítiques de l'amor, els seus misteris, els seus turments i gaudis secrets, els seus impactes físics, el seu críptic llenguatge» (en paraules de Vargas Llosa)
4. Estil novedós de l'alternança entre narració i diàleg i entre registres molt diferenciats	<ul style="list-style-type: none"> alternança, per una banda, de les normes de la «valenciana prosa» de l'alta societat valenciana, a la manera renaixentista: l'oratorià solemne, parlaments retòrics i llargs, diàlegs amb preguntes i respostes les pautes expressives de l'ideari burgès, més modern, per altra banda: en funció dels personatges i de la seua caracterització, usa el col·loqui mordaç i la llengua viva, sense artificis

ACTIVITATS

4

Llig els dos textos següents.

Con fon nit escura, Tirant vingué a la cambra de la Duquessa; e com l'Emperador sopava ab les dames, Plaerdemavida entrà per la cambra molt alegre e pres a Tirant per la mà e portà'l-se'n, lo qual anava vestit ab gipó de setí carmesí, ab manto abrigat e ab una espasa en la mà. E Plaerdemavida lo posà dins lo retret. E havia-hi una gran caixa ab un forat que hi havien fet perquè pogués alendar. Lo bany que allí tenien aparellat estava davant la caixa. Aprés que hagueren sopat, les dames dansaren ab los galants cavallers, e com veren que Tirant no hi era lleixaren-se de dansar, e l'Emperador se retragué en la sua cambra, e les donzelles se n'anaren e deixaren a la princesa dins en lo seu retret, en aquell on Tirant estava, sola ab aquelles qui la tenien de servir. Plaerdemavida, en excusa de traure un drap de lli prim per al bany, obrí la caixa e deixà-la un poc oberta e posà roba dessus perquè neguna de les altres no ho vessen. La Princesa se començà a despullar, e Plaerdemavida li parà lo siti que venia en dret que Tirant la podia molt ben veure. E con ella fon tota nua, Plaerdemavida pres una candela encesa per fer plaer a Tirant: mirav-li tota la sua persona e tot quant havia filat e deia-li:

—A la fe, senyora, si Tirant fos ací, si us tocava ab les sues mans així com jo fac, jo pens que ell ho estimaria més que si el faïen senyor del realme de França.

—No cregues tu això —dix la Princesa—, que més estimaria ell ésser rei que no tocar-me així com tu fas.

—Oh Tirant senyor, e on sou vós ara? ¿Com no sou ací prop perquè poguéssu veure e tocar la cosa que més amau en aquest món ni en l'altre? Mira, senyor Tirant, vet ací los cabells de la senyora Princesa; jo els bese en nom de tu, qui est dels cavallers del món lo millor. Vet ací los ulls e la boca: jo la bese per tu. Vet ací les sues cristal·lines mamelles, que tinc cascuna en sa mà: bese-les per tu: mira com són poquetes, dures, blanques e llises. Mira, Tirant, vet ací lo seu ventre, les cuixes e lo secret. ¿Oh trista de mi, que si home fos, ací volria finir los meus darrers dies! Oh Tirant, on est tu ara? ¿Per què no véns a mi, puix tan piadosament te cride? Les mans de Tirant són dignes de tocar ací on ko toque, e altri no, car aquest és bocí que no és negú que no se'n volgués ofegar.

Tirant to açò mirava, e prenia-hi lo major delit del món per la bona gràcia ab què Plaerdemavida ho raonava, e venien-li de grans temptacions de voler eixir de la caixa.

Con hagueren estat així un poc burlant, la princesa entrà en lo bany e dix a Plaerdemavida que es despullàs e que entràs dins lo bany ab ella.

—No ho faré sinó ab una condició.

—Quina serà? —dix la Princesa.

Respòs Plaerdemavida:

—Que comporteu que Tirant estiga una hora en lo vostre llit, e que vós hi siau.

—Calla, que est folla! —dix la Princesa.

—Senyora, feu-me tanta de mercè que em digau, si Tirant una nit venia ací, que neguna de nosaltres no ho sabés, e el trobàsseu al vostre costat, què diríau?

—Què li tenia de dir? —dix la Princesa—. Pregar-lo hia que se n'anàs, e si anar no se'n volia, ans deliberaria de callar que ésser difamada.

—A la mia fe, senyora —dix Plaerdemavida—, així ho faria jo.

E estant en aquestes raons, entrà la Viuda Reposada, e la Princesa la pregà que es banyàs ab ella. La Viuda se despullà tota nua e restà ab calces vermelles e al cap un capell de lli. E encara que ella tenia molt bella persona e ben disposta, emperò les calces vermelles e lo capell al cap la desfavoria tant que paria que fos un diable, e certament qualsevulla dona odonzella qui en tal so la mireu vos parrà molt lleja per gentil que sia.

Lo bany acabat, portaren a la Princesa la col·lació, que fon d'un parell de perdius ab malvesia de Candia e après una dotzena d'ous ab sucre e ab canyella. Aprés se posà en lo llit per dormir.

La Viuda anà-se'n en la sua cambra ab les altres donzelles sinò dues qui dormien dins lo retret. Com totes foren adormides, Plaerdemavida llevà's del llit i en camisa tragué a Tirant de la caixa e secretament lo féu despullar que neguna no ho sentís. E a Tirant tot lo cor, les mans e los peus li tremolaren.

—Quina cosa és aquesta —dix Plaerdemavida—. No és home en lo món que sia animós en armes que no sia temerós entre dones. En les batalles no teniu tremor de tots los hòmens del món, e ací tremolau per la vista d'una sola donzella. No temau cosa neguna, que jo seré tostemp ab vós e no me'n partiré.

–Per la fe que dec a Nostre Senyor Déu, jo seria més prest content d'entrar en lliça, en camp clos, a tota ultrança ab deu cavallers, que no cometre semblant acte. E tostemps ella psant-li esforç e animant-lo, ell esforça sa calitat. La donzella lo pres per la mà, i ell tot tremolant la seguí e dix:

–Donzella, la mia temor és de vergonya per l'extrem bé que vull a ma senyora. Més estimaria tornar-me'n que anar més avant, com pens que la amjestat sua no té sentiment negú d'açò; e no és menys, com veurà així gran novitat, tota no s'altere en si, e jo desige ans la mort que la vida que fer ofensa a sa majestat. Adquerir la volria ab amor més que no ab dolor; e com veig que ab tan gran desorde que la granea de ma benvolença, que an il·lícites pràctiques l'haja de conquistar, lo meu voler ab lo vostre no és conforme. Per Déu e per mercé vos prec, virtuosa donzella, a vós plàcia que ens ne tornem, car jo delibere ans de perdre la cosa que he més amada e lo que tant he desijat, que si faia cosa que en res l'agreuja. Encara que par molt garn càrrec, que ans d'haver errat sia ací vengut, que per tal defalt deuria jo ésser fet homeier de la mia persona. E no penseu, donzella, que jo per sola temor ho deixe, mas per l'extrema amor que a sa altesa porte. E com ella serà certa que jo tan prop li sia estat, e que per amor só estat de no enujar-la, en major compte m'ho pendrà d'infinida amor.

Plaerdemavida pres molta ira en les paraules de Tirant, e essent molt malcontenta d'ell, féu principi a paraules de semblant estil [...]

(*Tirant lo Blanch*, part 3a, capítol 231)

Requesta d'amors que fa Hipòlit a l'Emperatriu

–Lo bon grat que de vós, senyora, tinc, no poques voltes m'ha convidat per tal mijà manifestar a la majestat vostra la molta amor que us porte, mas temor d'errar ha tardat fins en aquesta hora lo dir qual só, per vós ésser la més excel·lent en lo major grau d'excel·lència que trobar-se pogués. Emperò aquell delit que la bellea vostra representa a mi, entre els altres me fa gloriós viure. E si tanta glòria Déu per sola mercé m'atorga, ¿qual cavaller ab mi egual pot ésser? E j, per ésser jove d'edat, ma llengua embarassada no basta arecitar ço que lo meu ànimo volria: l'excel·lència vostra hi deu suplir, com a ignorant de tal mester. E mirant lo vostre afectat parlar, me dóna novella alegria com pens que sens l'altesa vostra jo no seria res, emperò lo vostre acost haja tant guanyat que tot altresmerç me fóra molt perdre. E vull que sapiau l'esperança que jo tinc en la majestat vostra me té a vida en aquest món, e si n'era deseparat forçadament me convendria pendre la mort. E per ço tinc conegut que, amant l'altesa vostra qui tant valeu, res no m'és fort, puix teniu de discreció fía vestidura, e totes coses qui per la majestat vostra me seran manades me són fàcils, puix saber e gentilesa en vós mancament no tenen [...]. Solament vos suplic, agenollat als vostres peus, me façau cert per la honor vostra com regir me dec; e açò serà a mi d'infinida estima, tant que lo parlar delitós me fa venir los ulls en aigua per infinida amor que us tinc.

Resposta que fa l'Emperatriu a Hipòlit

–Les tues afables paraules meriten resposta, e no tal com tu volries, per ço com has posat lo meu en gran treball e pensament. Car pense qual és estada la causa que t'ha dat esperança de mi, com la mia edat sia tan desconvenient ab la tua, que si tal cosa era sabuda, ¿què dirien de mi? Que de mon nét me só enamorada! D'altra part veig que amor no és certa ni ab fermetat, en los estrangers. E són benaventurades aquelles que no tenen marit per poder-se mills dispondre en ben amar. E jo, qui no só acostumada a tal meneig, pens que a mi seria molt difícil poder contentar lo teu apetit, per què la tua esperança tarda e vana és, per ço com altri posseeix lo que tu desiges, per bé que si jo volia oblidar los térmens de la mia castedat ho poria ben fer, encara que fos gran la mia culpa. [...]

(*Tirant lo Blanch*, part 3a, capítols 257-258)

Una vegada feta la lectura, escriu una carta d'amor (declara el teu sentiment, demana una cita o alguna cosa semblant). Tothom, en el grup, tindrà un nombre secret (o un àlies), que escriurà amunt una fulla en blanc, i la depositarà dins una caixa o dins el calaix de la taula del professor. Després, cadascú prendrà un nombre i li escriurà la carta (de no més d'una pàgina) sense saber qui és. Depositarem la carta escrita dins la caixa del professor. Prederem, aleshores, la carta, el destinatari de la qual som nosaltres: és el moment d'escriure una resposta amb el to que vulguem (pel revers de la fulla, amb una extensió, doncs, de no més d'una pàgina). I, de nou, a la caixa del professor. Finalment, llegirem alguna carta en veu alta, comentarem el contingut i el tó, i corregirem l'expressió.

3 PELS SENDERS RELIGIOSOS I PROFANS

3.1 Els antecedents medievals: sermons i sàtires

■ Sant Vicent Ferrer

Vicent Ferrer (València, 1350) era fill d'un notari de Girona. Als disset anys va ingressar a l'ordre dels dominicans, on va aconseguir una excel·lent formació intel·lectual. Va impartir classes de Teologia i va ser conseller de molts membres de la família reial. Fou defensor dels papes d'Avinyó. Quan els francesos van assetjar Avinyó, va iniciar les campanyes com a predicador per tota la corona d'Aragó –fins i tot, es diu que va arribar a Oriola– i per Europa. Va ser seguit sempre per un seguici multitudinari de cents i, de vegades, de milers de persones.

En la política, la seua opinió fou determinat per al futur d'Aragó: el 1412 va participar en el Compromís de Caspe i va proposar com a rei de la Corona aragonesa Ferran d'Antequera, que sortirà guanyador i serà el primer rei de la casa Trastàmara, una dinastia estrangera.

Va morir l'any 1419 a Bretanya. Va ser canonitzat el 1455.

Els sermons de sant Vicent Ferrer

El sacerdot valencià destaca pels seus sermons: mai va escriure cap obra literària. Usa l'oratòria per convertir a la fe cristiana veritable fidels i infidels: la doctrina ferreriana es basa en l'Evangeli i en una reforma radical dels costums.

Coneixem 280 sermons. Els trets més importants són els següents:

- Amplíssima durada: la durada real dels sermons del dominicà oscil·lava entre tres i sis hores
- Llengua utilitzada: sempre el català
- Didacticisme: sermons molt pensats i molt bé estructurats
- Oralitat i popularitat:
 - improvisació: no escrivia mai
 - discurs copiats per escriptors, o reportadors, en el moment de parlar
 - sense renunciar a l'exposició rigurosa
- Posada en escena molt teatral: gesticulacions, onomatopeies, molts crits, plors, simulació de diàlegs entre sants...
- Destinataris nombrosos i heterogenis, però abundaven les persones de classe no culta

Estructura dels sermons

L'organització dels sermons de Vicent Ferrer, segons el tractat del gironí Francesc Eiximenis (1330?-1409) *Ars praedicandi populo*, consta de tres parts.

Estructura dels sermons de sant Vicent Ferrer

1. Introït en llatí

- Enunció del sermó: generalment de la litúrgia del dia
- Rés d'una *Ave, Maria*

2. Presentació: síntesi del sermó, en català

- Introducció del tema i explicació del sentit
- Divisió del desenvolupament, amb proposicions paral·leles, enumerades i rimades:

«Lo sant evangeli de hui conté un bell miracle que féu Jesucrist il·luminant un hom orb [cec], e era molt cec e havia trenta anys e no havia ulls, e Jesucrist lo il·luminà.
E sant Joan reconta la il·luminació del cec, virtuosa,
e après, l'examinació del fet, rigorosa,
e après, la determinació final, graciosa.
Providens adoravit eum. En estos punts està lo sant Evangeli, e així serà nostre sermó».

3. Exposició del sermó, en català

- Plantejament, desenvolupament i deduccions lògiques
- Exemples, faules, miracles, de manera didàctica

ACTIVITATS

- 5 Llig, primer, concentradament, i després, interpreta amb gesticulacions i una adequada prosòdia aquest fragment de sant Vicent Ferrer.

Ooi, quin feixot més gran d'aquests!: Via a infern! Altre feixot de persones superbiotes (enteneu-me, dones) despendran quant han en vanitats, blanquets, corns, etc. Ídem, de hòmens vans, inflats de sciència. Oi, que serà gran aquest feixot! Via a infern! Altre feixot de logrers... Ooi, quin feixot tan gran! Via a infern: xof, en les calderes...

¹ *Paria*: pareixia.

² *S'espaordí*: s'esglaià.

³ *Fort*: molt.

⁴ *Cuidà morir*: va creure morir.

⁵ *Llégea e sùtzea*: lletja i bruta.

- 6 Llig aquest sermó en què sant Vicent explica com santa Caterina no es vol casar amb el fill de l'Emperador de Roma sense veure'l abans. Comenta oralment l'aseveració de l'ermità.

«—E doncs, ¿jo compraré gat en sac? Matrimoni no és d'un dia. ¿E que jo no sàpia l'hom si és tinyós o orb o si li put l'alè?»

Aleshores sa mare busca l'ajuda d'un ermità qui ofereix a Caterina conèixer un jove excepcional: bell, ric, honest... La jove, però, també vol veure'l abans i per això ha de fer a mitjanit un prec a la Verge.

Finaliter, fent aquella oració agenollada, com l'hac feta moltes vegades, veus que súbitament la verge Maria aparec aquí e paria¹ que portàs qualche cosa davall lo mantell. Santa caterina, que la véu, tota s'espaordí². E dix: «¿Què voleu, ma filla?». «O, mare, que veja vostre fill, que fort³ ne só enamorada». E mostrà'l-li, alçant lo mantell, en edat de quinze anys. Santa Caterina, que el véu, cuidà morir⁴. «Què vos par, Caterina? Voleu-lo?». «Ooh, no en só digna d'ésser sa esposa; mas si em volie per serventa, allò volria». Dix la verge Maria: «Matrimoni ha ops consentiment d'abdues les parts». E dix a son fill: «¿Voleu-la vós, mon fill?». Dix ell: «No, que molt és llégea e sùtzea⁵», e desaparec; ella romàs confusa. Ella se mirà en l'espill e no hi veïa taqua. Romàs trista, plorant.

Venc lo jorn, e l'ermità fo aquí e trobà-la plorant. «¿Odà! ma filla, ¿e per què ploràveu?». «Ooh, mesquina, no em vol, que lleja só e sùtzea. Ha'm menspreada e és-se'n anat». Dix l'ermità: «Ma filla, quant al cors bella sou, mas la vostra ànima és lleja [...]».

- 7 Llig el següent sermó en veu alta, després d'aver-ho llegit comprensivament en silenci.

En una vila era un pintor que sabia bé pintar, e quan pintava la imatge de la Verge Maria, ell s'hi delitava pintant lo diable lo pus terrible que podí.

Lo diable li aparec e dix-li que ell era lleig, e que ell lo feia pus lleig; així, que no ho fes. Aquell li diu: «¡Ves-te'n, traïdor!», e dix-li aquesta autoritat: et ipsa conteret caput tuum.

E lo pintor figurà la imatge de la Verge Maria la pus bella que pogué, e la imatge del diable als peus, la pus lletja que pogué.

Lo diable li donà temptació que s'enamoràs de la senyora del lloc. Lo diable los féu inflamar, e una nit ells se'n van, e lo diable muntà al campanar a repicar, e cridà que lo pintor s'emmena la muller del senyor, e cridava: «¡Armes! ¡Armes!».

E trobaren lo pintor, e no el volgueren matar, mes meteren-los abduis en lo carçre e lo marit tallà los cabells a la muller, e al matí havien a fer sentència d'abduis.

Lo pintor recórrec a la Verge Maria, e ells, abduis, pregant-la. La verge Maria los ajudà, e aparec-los, e mès-los en ses cases, e que diguessen que no havien fet res, que així seria com un somni.

E ells dixeran que com farien dels cabells: la Verge Maria li tornà los cabells, e més-la al costat del marit, e ell se despertà; e ell torbat, la muller li diu que somiat ho havia, dient-li que no hagués tal sospita. E lo poble veu lo pintor, e ells dien: «¿Odà! ¿Com és açò?». «¿Somiat haveu?».

E així, la sacratíssima Verge Maria los llavà de la ronya, e tot passà per somni. E d'aquí avant guardaren-se.

■ La literatura burgesa. L'Escola satírica valenciana

A partir del segle XIV, es produeix un esclat de la literatura burgesa, és a dir, de la literatura nascuda als nuclis urbans grans i estables. La societat canvia durant la baixa Edat Mitjana: paulatina disminució de guerres i batalles, generalització del comerç, augment del nivell de vida, estabilitat social.

La cultura abandona el món rural i es desplaça al món urbà de les catedrals, les noves convents de franciscans i dominicans, els palaus i les universitats: pas de l'art romànic al gòtic, transició vers l'humanisme

L'estabilitat de la vida i l'accés al diner de més persones canvien la mentalitat de l'home medieval. Sense abandonar la temàtica religiosa, s'imposa el realisme i la intimitat familiar a l'èpica.

La nomenada Escola satírica valenciana consisteix en un grup d'escriptors localitzats a València entre 1418 i 1518. Segons Glòria Casals, la seua producció es va apartar de l'herència poètica d'Ausiàs March, ja que concebi en l'amor des d'un vessant burlesc i paròdic. Es tracta d'una crítica amable e inofensiva per als alts estaments; ara bé, a excepció de *L'Espill*, de Jaume Roig, no va tindre cap intenció moralitzadora. Creix l'esperit humorístic i sarcàstic en la literatura. I a més a més hi ha més lectors, acostumats encara a llegir obres narratives en vers.

Principals obres i autors satírics	
Poesia narrativa	Escola satírica valenciana (segle XV)
<p><i>Sermó del Bisbetó</i> (anònim): divertida sàtira, de finals del XIV, contra clergues i dones.</p> <p>Tradicionalment s'encomanava un sermó (satíric) a un escolanet que dirigia des del dia de sant Nicolau fins al dia dels Sants Inocents (del 6 al 28 de desembre) la comunitat religiosa.</p>	<p>Hi havia dues grans tertúlies a València:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cenacle aristocratitzant i humanista de Berenguer Mercader: <ul style="list-style-type: none"> – la literatura era un encontre col·lectiu i expressiu de plaer – producció artificiosa: temàtica idealitzada, expressió llatinitzant, referències a la mitologia clàssica
<p><i>L'Espill</i>, o <i>Llibre de les dones</i> (de Jaume Roig): és la mostra més destacada de la poesia narrativa burgesa del XV.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cenacle burgès de Bernat Fenollar: <ul style="list-style-type: none"> – la literatura era un debat col·lectiu de crítica, sàtira (social i eròtica) i joc: – temes quotidians (debilitats socials, misogínia), producció popular i pintoresca, sense pretensions estilístiques, llengua col·loquial <p><i>Cançó de les dones</i> (de Valeri Fuster)</p> <p><i>El somni de Joan Joan</i> (de Mossén Jaume Gassull, 1497), on les dones ofeses per la tradició misògina cerquen un defensor. és obra divertida, especialment per la parla espontània i les costums absurdes o còmiques de les dones del segle XV.</p>

3.2 La novel·la moral i sentimental

■ Jaume Roig: *L'Espill*

Nascut al començament de segle XV, Jaume Roig va ser un prestigiós metge a la ciutat de València. Fou el metge de confiança de la reina Maria, l'esposa d'Alfons el Magnànim. Va escriure una de les obres més representatives de la narrativa del segle d'Or de la literatura en català: *L'Espill*. Va morir l'any 1478.

L'Espill, o *Llibre de les dones*, és una narració en vers (16 359 versos), amb una mètrica poc apropiada per contar esdeveniments: són apleixats de cinc síl·labes. L'obra va ser escrita a Callosa d'En Sarrià, després de 1460.

La intenció primordial del llibre és la crítica a les dones. el personatge central és un vell de cent anys que dona consells als joves i a uns altres vells per a què desconfien de les dones. El títol *—espill—* fa referència a un norma o a un model de comportament: la misogínia és la pauta que caracteritza a l'home de bé.

El protagonista narra la seua vida d'una manera semblant a la del antiheroi de la novel·la picaresca castellana i la novel·la bizantina de viatges i aventures. Les **característiques literàries de *L'Espill*** són trets de la futura novel·la picaresca castellana, inaugurada en 1554 amb *El Lazarillo de Tormes*; el gènere picaresc, però, no va tindre continuació en la literatura catalana.

L'Espill: Actes fets a París

- En lo giner
una polida, galant, ardida,
gentil, gurgesa, flor de bellesa
de tot París, un jorn de pris¹
5 on jo junyí e lo guanyí
a sa requesta², me mostrà festa,
e em féu saber son bon voler,
lo grat e alt, ab prou desalt³
de son burgés, car l'entramés
10 bé el conegué. La que ho tixqué
e ordidora fon la traidora
de sa cambra falsa tercera;
ella ho tractà i ens afrontà.
Ans que hi entràs ni m'hi trobàs,
15 cert no hi cabí ni res sabí.
Feta l'empresa ordenà presa
aquella nit a son marit
perquè dormís. Com ho sentís
en la sabor: «beveu, senyor
20 —dix—, l'hipocràs». Com se'n calàs
una gran tassa, ell begué'n massa;
lo fort dormir fon tost⁴ morir.
I les vailetes tan indiscretes
mogueren crits; foren sentits
25 per los veïns e, tots venints,
oïnt los plors, veren lo cors
estés jaent, un tant calent,
mas ja finat. Per bon veïnat
volent sentir e inquirir
30 sa malaltia, però mentia
molt sospirant, dix, alt plorant:
«D'un gras porcell⁵ e vi novell
ha molt tragat; és-se ofegat
de popleixia». Molt s'escreixia⁶;
35 tots la'n cregueren e la'n plangueren
de sa dolor. Nostra bautor⁷
fon desviada e destorbada.
Tal soberg mal molts de l'hostal
lo conegueren: d'ells ho cregueren,
40 altres negaven, los uns ploraven,
altres bonien⁸ lo que hi sentien.
Bo es pot cobrir tan prest⁹ morir
e fort desastre no lleixàs rastre
de gran sospita. Per mala dita
45 ella fon presa e fon defensa
e favorida per ser nodrida
entre els de cort. Mas un fill bord
que el mort tenia l'ña perseguia
fort bravamet; diligentment
50 ne féu l'enquesta; a sa requesta
instant fortment, pel parlament
fon condemnada ser soterrada
viva dejús, lo mort dessús,
e, viva treta, duta en carreta
55 fora el raval, al cap d'un pal
no gaire baix obrat com aix,
mesa la roda, per l'ull on roda
ella lligada aparellada
davall foguera com metzinera
60 hi fos rodada e socarrada
fins tot fos cendra. La jove tendra,
de pena fort e dura mort
ab paciència pres la sentència
e la rebé. A mi també
65 qualche beuratge o mal potatge,
fetilleries o porrieres
m'haguera fet. Per ço d fet
m'aconhortí i em deportí¹⁰.

Característiques de *L'Espill*

- Autobiografia: narració, en 1.ª persona, d'un personatge inventat.
- Enfilall d'episodis menors i paral·lels.
- To satíric, però no humorístic.
- Caràcter didàctic. Actitud moralitzant contra les dones.
- Misogínia: homes, innocents i bondadosos; dones, flases i traidores.
- Ambientació realista de la vida quotidiana del segle XV: espai urbà; tan sols és guerrer en les accions militars a París.
- Psicologia dels personatges com a caricatures.
- Pessimisme, accions plenes de fets desagradables i deshonestos: una visió cruel i desesperada de la vida.
- Protagonista antioheroï, que no pertany a la noblesa: és un pobre que s'esforça per guanyar diners.
- Presència de la monetarització dels objectes, això és, del valor material dels diners, com a ocorrerà en *La Celestina*, en castellà (1499).
- Rigidesa del vers pentasíl·lab. Vers inapte per a narrar: aspecte arcaic, supressions gramaticals.
- Llengua popular i divertida.

¹Pris: justes públiques.

²Requesta: demanda.

³Desalt: enuig.

⁴Tost: prompte.

⁵Porcell: porc.

⁶Escreixia: commovia.

⁷Bautor: goig.

⁸Bonien: murmuraven.

⁹Prest: prompte.

¹⁰Deportí: allunyí.

Roís de Corella: renovació i superació de la literatura medieval

- Elements autobiogràfics.
- Punt de vista sentimental de l'amor, seguint en part a Boccaccio.
- Ús de prosa i vers.
- Llengua aristocratitzant de la «valenciana prosa»: expressions artificioses, retòriques i ampul·looses, però harmòniques; classicisme amb neologismes i latinismes lèxics i gramaticals (hipèrbaton i verbs al final de la frase).
- L'estil retòric barreja l'anècdota amb elements mitològics i teològics
- Absència de to satíric i de llenguatge quotidià o realista.
- Descripcions a la manera teatral, com a escenografies de l'ambient renaixentista; l'ambientació en l'Edat Mitjana era pràcticament descopneguda.
- La naturalesa, de vegades, és participant de les angoixes vivencials dels personatges, que són, en ocasions, analitzats psicològicament; és un original avenç del Romanticisme del segle XIX.
- Utilització del tradicional vers decasil·làbic, però amb l'agilitat rítmica que recorda els models italians: sobretot, Ovidi, però també Virgili i Sèneca.

■ Joan Roís de Corell: *La tragèdia de Caldesa*

El pont entre la cultura medieval i la nova etapa del Renaixement és Roís de Corella. Nascut probablement a Gandia (entre 1433 i 1443-1497), Corella, fill major d'un noble cavaller, es va decantar per la via eclesiàstica, per tal d'evitar les activitats politico-militars d'un noble: la milícia o la diplomàcia.

Corella va viure una vida molt agitada, amb bastants relacions sentimentals: va tindre dos fills, encara que no va casar-se, però tampoc va ser ordenat sacerdot. La carrera religiosa era un subterfugi per a desenvolupar dues vocacions vitals: l'amor i la literatura. Tan sols els últims anys s'en va refugiar en la veritable tasca eclesiàstica.

L'amor és el tema central de Corella. Però es desmarca del gran autor líric que fou Ausiàs March.

L'obra poètica de Corella és breu: uns 20 poemes. Escribia sempre per a l'aristocràcia, per això no va ser un autor amb popularitat. La seua fama ens arriba per una obra narrativa. *La tragèdia de Caldesa* (ca. 1458) és l'obra de Corella més reexida: una novel·la molt curta, en prosa, on narra la infedilitat de Caldesa, una donzella amiga de l'autor. L'acció s'esdevé a la cambra de la donzella on el mateix autor està esperant Caldesa i observa des d'una finestra com ella festeja amb un jove de baixa condició social. Després d'haver estat amb el jove, Caldesa es presenta davant l'escriptor com si res. Corella aleshores expressa patèticament un discurs d'engany i decepció. L'autor vol justificar amb aquesta història l'honestetat i la sinceritat del seu sentiment amorós, ja lluny de l'*amor cortés* medieval, com es pot comprobar amb el fragment final de l'obra.

L'escriptura corellà manifesta un desig de renovació i de superació de la literatura medieval.

Conegué, per l'adorit estil de mes paraules, l'íclita senyora que la granea¹ de sa culpa clarament a mi era palesa; e, amb moltes llàgremes, sospirs e sanglots, amb veu tan conforme, gentil e delicada, que no és possible en semblant manera recitar-la, respós en rims estrams la seguida cobla, acompanyada de gest no estrany al significat de ses paraules:

«Clarament veig que, en la mundana orla²,
Déu no ha fet persona tan culpable:
jo us he comés abominable culpa,
tal, que en l'infern no trob pena conforme.
Es-me la mort més dolça que no sucre
si fer se pot en vostres braços muira.
En vós està que prengau de mi venja³:
si us par que hi bast⁴, per vostres mans espire;
o, si voleu, coberta de celici
iré pel món peregrinant romera.
Déu no farà que el passat fet no sia;
mas, si esperau esmena de mon viure,
jo la faré, seguint a Magdalena,
los vostres peus llavant amb semblant aigua».

[...] Amb diversitat de tan impossibles pensaments, me partí de la cambra o sepulcre a on tanta pena sofert havia. Acceptant la ploma, que sovint greus mals descansa, la present amb ma pròpia sang pinte, perquè la color de la tinta amb la dolor que raona se conforme.

¹Granea: grandesa.

²La mundana orla: el món.

³Prengau de mi venja: preneu venjança de mi.

⁴Hi bast: hi siga bastant.

Ausiàs March

- Crea una doctrina de l'amor
- El drama amorós es desenvolupa a l'interior de l'ànima

Roís de Corella

- No pretén crear una doctrina amatoria
- L'amor és tractat de manera externa: alleugereix els sofriments de les agitades relacions

■ Isabel de Villena: *Vita Christi*

Isabel de Villena (València?, 1430) era filla ilegítima del noble castellà Enric de Villena, home erudit i escriptor en les llengües catalana i castellana. Isabel va ser acollida per la seua cosina, la reina Maria, la dona d'Alfons el Magnànim.

El seu futur va ser el de tantes filles nascudes fora del matrimoni de l'aristocràcia: a les quinze anys va ingressar al convent de franciscanes de València, on va ser elegida abadessa. Va morir al convent l'any 1490.

Sor Isabel de Villena és la primera escriptora amb nom conegut de la nostra literatura. Va escriure una sola obra: *Vita Christi* (amb el títol en llatí), editat pòstumament el 1497.

Vita Christi tracta de la vida de Jesucrist natzaré des d'un punt de vista femení, amb una prodigiosa imaginació. En realitat, estem davant la vida de la mare de Déu i de les dones del seu entorn. El llibre comença amb el naixement de la Verge (part I) i acaba amb la seua assumpció al cel (part III); la vida de Jesús (naixement, mort i resurrecció) constitueix solament la part central de l'obra (part II).

Estil de *Vita Christi*: senzillesa i feminisme pioner

- utilització d'una llengua senzillíssima: sense cultismes i sense artificis de la «valenciana prosa»
- personatges al·legòrics celestials integrats al món terrenal
- tècnica amplificadora: a partir d'un sol versicle de l'Evangeli, redacta capítols sencers
- presència en l'escriptura de la perspectiva de la dona:
- predomini dels personatges femenins amb matisos que els fan creïbles, i amb aspectes del feminisme tradicional:
 - la maternitat magnificada, el tracte afectuós de la mare amb els infants, la vehemència i el sentiment amb què s'expressa el dolor, el gust per la vida domèstica...
 - la coqueteria, clara en la descripció de la pompa i el luxe de les cerimònies celestials solemnes

Vita Christi és una resposta a la misogínia de la literatura medieval, sobretot, a *L'Espill*, de Jaume Roig, que tenia una filla al mateix convent on estava Sor Isabel i que era molt conegut. Sor Isabel de Villena farà dir al personatge de Jesús: (quan parla a Magdalena, una dona adúltera): «Ja saps jo só favorable a les dones perquè són amables e molt coneixents», i de manera explícita condemna la misogínia.

¹*Coltell*: ganivet curt, puntal.

²*Estotjava*: guardava.

³*Contret*: paralític.

Com la Senyora desmamà lo seu amat Fill

No desmamà la Senyora lo seu Fill fins hagué complit tres anys, car no tenia les delicadures que les altres mares acostumen dar a sos fills quan los desmamaen ans de temps, ans era tanta la necessitat e pobre de sa senyoria que, estant lo senyor de poca edat, algunes vegades demanava a menjar e sa senyoria no tenia en tota la casa sua què donar-li, ne sols un trosset de pa. Oh, quin coltell¹ de dolor era açó a sa mercé, e amb quantes llègrimes li responia, dient: «Vida mia! No tinc què us done». E d'aquí avant, tots dies, al inar, sa senyoria estotjava² un poc de pa perquè pogués almorzar e berenar lo seu amat Fill, segons la tendrea de la sua edat requiria.

Com lo Senyor començà a preicar e fer miracles

Venint lo Senyor a pública preicació, e manifestant-se clarament a les gents. començà a fer grans miracles, segons Isaïes havia profetitzat parlant de l'adbeniment de sa senyoria, certificant lo món dels senyals que sa Majestat llavors públicament faria. [...] Car, llavors, en presència sua, ço és com lo dit Senyor fos vengut, serien oberts los ulls dels cecs, e les orelles dels sords se oiran, e llavors correria lo coixo e contreret³ així com lo cervo, e los muts cobrarien la paraula. E infinides altres obres maravolloses feia Sa Senyoria per autoritzar la preicació sua, mostrant a les gents lo seu divinal poder. E d'aquests miracles los principals féu Sa Clemència en dones e a petició d'aquelles, car per amor e reverència de la senyora Mare sua les amava e favorejava en totes coses, en tant que havien a conèixer les gents que lo càrrec e vergonya que les dites dones portaven per la desobediència de la primera, era ja tot passat e a elles en molta glòria tornat; e podien dir los miradors, admirats de tal mutació, que “erat magistra erroris; facta est discipula veritatis”; car aquella natura que era estada començadora e inventora d'error, és estada deixebila e doctressa de tota veritat, e açò per privilegi singular d'aquesta excel·lent Senyora e Patrona de les dones, la gloriosa Mare de Déu.